

pisno pravilo nepotpuno i nejasno. Najbolje bi bilo rješenje, možda i za dulje vrijeme, da se spomenuto pravilo samo proširi i eventualno dopuni spornim riječima u pravopisnom rječniku. Srž bi takva pravila trebala glasiti:

1. *Grčko se ch preuzima i piše kao naše h.*

1.1. *U nekim već preuzetim riječima uobičajilo se pisati i kao naše k. Zato se k piše i u novim riječima izvedenim ili složenim od tako preuzetih riječi. Na primjer: kroničan, sinkroničan, sinkronizirati; kolerik, kolin, kolelitijaza; klor, kloroza, kloromicetin i sl.*

Takvo bi rješenje potvrdilo tradiciju, suvremenu praksu, ali i izrazitu sklonost da se već preuzete riječi sa *k* i u izvedenim ili složenim riječima upotrebljavaju samo sa *k*. Time bismo uklonili još jedan jezični nesporazum; pojasnili bismo i pojednostavnili pravilo, a uklonili današnju nesigurnost, kolebanje i šarolikost u upotrebi znatnog broja prilično učestalih riječi.

JOŠ O POTREBI DJELOMIČNOGA PRILAGOĐIVANJA MJESNIH IMENA TIPRA PETRČANE

Danijel Alerić

O tome da se pluralna mjesna imena na *-e* koja su po porijeklu imenice muškoga roda na suglasnik (*Bilišane, Biljane, Breštane, Brnaze, Brušane, Civljane, Doljane, Dragljane, Grižane, Hrvace, Igrane, Jezerane, Jošane, Koljane, Kučiće, Lišane, Lučane, Matase, Mravince, Nevidane, Padene, Pakoštane, Pećane, Petrčane, Puljane, Ramljane, Raščane, Srijane, Tugare, Ugljane, Visočane, ZavoJane* itd.) protive duhu suvremenoga hrvatskoga književnog jezika, govorio sam u članku *O potrebi djelomičnoga prilagodivanja dijalekatskih mjesnih imena i prezimena*, koji je objavljen u XXII. godištu *Jezika*, na str. 5—17. Tamo sam upozorio da ta mjesna imena doživljavaju promjene u promjenljivom dijelu čak i u krajevima u kojima se nalaze naselja što ih službeno nose: 1. ta mjesna imena ostaju imenicama muškoga roda, ali im se u nominativnom obliku nastavak *-e* zamjenjuje nastavkom *-i* (*Civljane* > *Civljani, Raščane* > *Raščani, Vinjane* > *Vinjani* itd.); 2. ta mjesna imena postaju imenicama ženskoga roda pa im se u dativnom, lokativnom i instrumentalnom obliku nastavak *-ima* zamjenjuje nastavkom *-ama* (*Grižane* m. > *Grižane* f. pa *Grižanima* > *Grižanama, Jezerane* m. > *Jezerane* f. pa *Jezeranima* > *Jezeranama, Hrvace* m. > *Hrvace* f. pa *Hrvacima* > *Hrvacama* itd.). Rekao sam, da

lje, da se promjena roda u drugom slučaju »protivi jezičnom osjećaju poznavalaca hrvatskoga književnog jezika«, da im ona »djeluje kao atentat na duh toga jezika«. Mislio sam pri tom, dakako, u prvom redu na imenice na *-āne* i *-āre* jer u hrvatskom jeziku nema imenica slavenskoga porijekla koje bi bile ženskoga roda, a u nominativu plurala završavale na *-āne* i *-āre*.

Naknadno sam uočio još nešto u vezi s tom skupinom mjesnih imena. Bila bi, svakako, šteta da se na to ne upozori.

Ako se prosuđuje po atributima koji se javljaju kao sastavni dio tih mjesnih imena (*Gornje Bilišane, Donje Bilišane, Gornje Biljane, Donje Biljane, Gornje Petrčane, Donje Petrčane, Lišane Ostrovičke* itd.), moralo bi se zaključiti da je promjena roda veoma proširena. Nakon onoga što sam rekao o toj promjeni taj zaključak upravo iznenađuje.

Stvar je, međutim, u tome da se mjesna imena o kojima je riječ, u izvornom govoru najčešće ponašaju na treći, veoma osebniji i dosad, koliko znam, nezapaženi način: u nominativu i vokativu plurala kao imenice ženskoga roda, u dativu, lokativu i instrumentalu plurala kao imenice muškoga roda, a u genitivu i akuzativu plurala kao imenice muškoga ili ženskoga roda. Tako se u Brinju, u čijoj se okolini nalazi selo poznato pod imenom *Jezerane* govori *ove Jezerane*, ali ne u *ovim Jezeranama*, kako bi trebalo očekivati ako se prosuđuje po *Pravopisu* Matice hrvatske i Matice srpske (1960), nego u *ovim Jezeranima*;¹ u Lišanima Ostrovičkim govori se i *ovi Lišani* i *ove Lišane*, ali samo u *ovim Lišanima*;² u Novim Selima na Cetini i susjednim Srijanima, Ugljanima, Budimirima i drugim selima govori se *ove Srjāne, ove Ūgljāne, ove Būdimire*, ali u *ovin Srjānīn, u ovin Ūgljānīn, u ovin Būdimirīn*.³

U prilog toj, na prvi pogled nevjerojatnoj tvrdnji svjedoči na svoj način i Blaž Jurišić. On je, naime, u svom *Rječniku govora otoka Vrgade* mjesno ime *Nevidane* zabilježio u obliku *Nèvid^oāne* i popratio oznakom da je ono ženskoga roda, a odmah nakon toga zabilježio — uz genitivni oblik *Nèvid^oān* — i dativni oblik *Nèvid^oānīn*, koji nikako ne može biti ženskoga roda.⁴

---

¹ Tako mi kaže dipl. inž. Vera Jukić (Krznarić) koja je rođena u Brinju.

² Taj mi je podatak dao rođeni Lišančanin Mile Mamić, asistent u Institutu za jezik u Zagrebu. Zanimljiva je Mamićeva opaska da upravo u govoru starijega svijeta pun nominativni oblik glasi *Lišani Ostrovački* (!), a u govoru mlađega svijeta *Lišane Ostrovačke*. On misli da se drugi oblik širi pod utjecajem administracije. Mamić me je upozorio i na izvorni stih *Lišani se moje selo zove i distih Oj Lišani, selo ispod strane, / u vama se goji janje za me*.

³ Tako mi kaže prof. Ante Čokolić koji je rođen u Novim Selima. On me upozorava da se na tom području ipak mogu čuti i nominativni oblici *Srijāni, Ūgljāni, Būdimiri*, ali da oni za to područje nisu tipični. Zanimljivo je da se oblici *Srijani* i *Tugari* katkad pojave i u Ivaniševićevu opisu narodnoga života i običaja u Poljicima. (Usp. F. Ivanišević, *Poljica*, Zbornik za narodni život i običaje, knj. 8, sv. 2, Zagreb, 1903, str. 197, 253. i 254.)

⁴ Usp. B. Jurišić, *Rječnik govora otoka Vrgade*, II. dio, Zagreb, 1973, s. v.

Ovdje nije mjesto da se raspravlja o tome šta je sve utjecalo na neobično ponašanje tih mjesnih imena. Ipak treba reći da bi se tvrdnja kako je završno *-e* u nominativu plurala tih imena naprosto kontinuanta prahrvatskoga nastavka *-e* koji se je pojavljivao u nominativu plurala tzv. *n-osnova* mogla braniti samo kad se radi o mjesnim imenima na *-ane* i *-are*, ali ne i kad se radi o mjesnim imenima *Brnaze*, *Hrvace*, *Kučiče*, *Matase*, *Mravince* itd.⁵ Pa i kad se radi o mjesnim imenima na *-ane* i *-are*, ta se tvrdnja ne bi mogla smatrati vjerodostojnom u svakom pojedinom slučaju već i zbog mogućega utjecaja administracije (osobito one tuđinske) na pojavu kojega takva oblika mjesnoga imena,⁶ da se i ne uzimlje u obzir činjenica da se u poznatoj ispravi hrvatskoga kneza Trpimira iz godine 852. spominju *Lazani et Tugari* (danas je drugo mjesto poznato uglavnom kao *Tugare*), da se u jednom popisu zemalja iz XI. st. spominju *Petrizani* (danas: *Petrčane*) itd.⁷

No da se mjesna imena o kojima govorim doista protive duhu hrvatskoga književnog jezika i da u njemu upravo ne mogu egzistirati u izvornom obliku. može se uvjeriti svatko tko pokuša dopuniti npr. ove dvije sasvim realne rečenice: 1. *Istina je da sam rođen u Gornjim Petrčanima, ali je istina i to da su mi moj rodn. Gornje Petrčane ostal. nepoznat. sve dok mi nije bilo punih devetnaest godina*, 2. *Dok hitasmo prema Koljanima, neprestano nam bijahu pred očima on. smiren., patrijarhaln. Koljane koj. su mladom Šimunoviću bil. tako duboko prirasl. k srcu*. Naime, u književnom jeziku nema imenica koje bi u jednim padežima (istoga broja) bile jednoga, a u drugim padežima (istoga broja) drugoga roda.

Nameće se, dakle, pitanje treba li u književnom jeziku prilikom utvrđivanja roda, pa, prema tome, i deklinacije tih mjesnih imena polaziti od nominativnoga oblika, kako je uobičajeno kad se radi o drugim imenicama. Ako bi se polazilo od toga padežnog oblika, praktično bi sva pluralna mjesna imena na *-e* koja su po porijeklu imenice muškoga roda na suglasnik, trebalo smatrati imenicama ženskoga roda na samoglasnik, kojima bi onda, naravno, dativni, loka-

⁵ Da su to, zapravo, oblici za akuzativ plurala, ali u ulozi oblika za nominativ plurala (kad je riječ o mjesnim imenima, treba imati na umu da se u običnom govoru akuzativni, lokativni i genitivni oblici upotrebljavaju znatno češće od ostalih padežnih oblika i da je administraciji potreban uglavnom samo nominativni oblik), dokazuje osobito to što je mjesno ime *Baljci* (blizu Drniša) zabilježeno i u obliku *Baljke* (usp. *Administrativno-teritorijalna podjela i imenik naseljenih mjesta NR Hrvatske*, Zagreb, 1951, str. 124).

⁶ Usp. bilj. 2.

⁷ Usp. *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, knj. 1, Zagreb, 1967, po indeksu. — Skok misli da u latiniziranom obliku *Petrizani* (dakle, i u drugim latiniziranim oblicima toga tipa) ne treba »zacijelo tražiti slovenski nominativ plurala, jer je taj glasio u to doba od imena na *-janinō -ane*«, nego »naš plural ... prekrojen na latinsku«. (Usp. P. Skok, *Iz srpsko-hrvatske toponomastike*, Južnoslovenski filolog, knj. 6, Beograd, 1926—27, str. 72.) To Skokovo mišljenje svakako treba imati na umu, ali ipak treba misliti i na činjenicu da su npr. u jednoj ispravi iz godine 1078. u istoj rečenici zabilježeni oblici *Tugare* i *Vallari*, *Cremene* i *Lasany* (usp. citirani *Diplomatički zbornik ...*, str. 160), a i na ono što je rečeno u bilj. 2. i 5.

tivni i instrumentalni oblici morali završavati na *-ama*. Trebalo bi, dakle, govoriti i pisati: u *Bilišanama*, u *Biljanama*, u *Breštanama*, u *Brnazama*, u *Brušanama*, u *Civljanama*, u *Doljanama*, u *Grižanama*, u *Hrvacama*, u *Igranama*, u *Jezeranama*, u *Jošanama*, u *Koljanama*, u *Kučićama*, u *Lišanama*, u *Lučanama*, u *Matasama*, u *Mravincama*, u *Nevidanama*, u *Padenama*, u *Pakoštanama*, u *Pećanama*, u *Petrčanama*, u *Puljanama*, u *Ramljanama*, u *Raščanama*, u *Srijanama*, u *Tugarama*, u *Ugljanama*, u *Visočanama*, u *Zavojanama* itd.

Već sam upozorio na činjenicu da se u običnom, svakodnevnom govoru, kad je riječ o mjesnim imenima, akuzativni, lokativni i genitivni oblici upotrebljavaju znatno češće od ostalih padežnih oblika, pa i od nominativnoga oblika. Oni su, zapravo, pravi osnovni oblici mjesnih imena. To upućuje na zaključak da bi pluralna mjesna imena koja su u lokativu plurala muškoga roda trebala u književnom jeziku smatrati općenito imenicama muškoga roda i da bi im izvorni promjenljivi dio trebalo usklađivati s tom činjenicom. A to praktično znači da bi u književnom jeziku trebalo govoriti i pisati doista onako kako je bilo sugerirano i u mom spomenutom članku: *Bilišani* (*Gornji* i *Donji*), *Biljani* (*Gornji* i *Donji*), *Breštani*, *Brnazi*, *Brušani*, *Civljani*, *Doljani*, *Dragljani*, *Grižani*, *Hrvaci*, *Igrani* (*Gornji* i *Donji*), *Jezerani*, *Jošani*, *Koljani*, *Kučići*, *Lišani* (*Ostrovački* i *Tinjčki*), *Lučani*, *Matasi*, *Mravinci*, *Nevidani*, *Padeni*, *Pakoštani*, *Pećani*, *Petrčani* (*Gornji* i *Donji*), *Puljani*, *Ramljani*, *Raščani* (*Gornji* i *Donji*) *Srijani*, *Tugari*, *Ugljani*, *Visočani*, *Zavojani* itd.

O S V R T I

ŠIVENJE ILI ŠIVANJE

Izdavačko knjižarsko poduzeće »Mladost« izdalo je dugo i mnogo reklamiran praktičan priručnik ženskog ručnog rada *Igla i konac*. Kolika je moć ovoga jednostavnog pribora u naslovu knjige, kazuje se u njezinu podnaslovu: *Vezenje, kačkanje, pletenje, šivenje*. Hvale vrijedna knjiga jer će mnoge žene poučiti kako da izvezu, iskačkaju, ispletu ili sašiju koji ukrasni ili odjevni predmet, odnosno drugima, vještijima, osloboditi maštu i ponijeti ih u svijet novih ideja.

O ovoj se knjizi ne bi pisalo u *Jeziku* da u vezi s njom nije i jedan jezični problem. Sve četiri imenice u podnaslovu knjige glagolskog su podrijetla. Sve su nastale od glagolskog pridjeva trpnog i označavaju radnju glagola od kojih su nastale:

vezenje : vesti, *vezen*
kačkanje : kačkati, *kačkan*
pletenje : plesti, *pletan*
šivenje : šiti, *šiven*.

Upravo je posljednja imenica, *šivenje*, dovela ovu knjigu na stranice *Jezika*. To je, kako smo već naveli, glagolska imenica prema glagolu *šiti* koji, kao i većina glagola VII. razreda 1. vrste ima dvojake oblike u pridjevu trpnom: na *-t* i na *-en* (ispred kojega stoji *v* ili *j* da bi se izbjegao zijev). I otuda glagolski pridjev trpni pored *šit* glasi i *šiven* (rjeđe *šven*).

Iz rječnika saznavamo: Imenice *šivenje* nema u Dapčevu Tehničkom rječniku. DJ *šivanje* upućuje na *šivenje*, *širati* na *šiti*, ali zato ima uz *bod* odrednicu u *šivanju*, *sportu*, *kartanju* za razliku od rječnika MH koji ima *tehniku* u *šivenju* i *vezenju*. AR bilježi obje imenice: *šivanje*, *nom. verb. od šivati: radnja kojom tko šiva* s primjerima iz Hajdenka: *košarica za šivanje*, *uzorak za šivanje*, *obuka u šivanju* i *šivenje*, *nom. verb. od šiti: radnja kojom tko šije što; ono što je šiveno* s vrlo starom potvrdom (iz 1503. god.).

Međutim u leksičkom inventaru izvornih govornika hrvatskog jezika (ne samo u zagre-

bačkom jezičnom krugu nego i izvan njega) imenica *šivenje*, bez obzira na svoju starost i svoju pravilnost, nije uobičajena. (1968. god. jugoslavenska ženska revija *Svijet* objavila je kratak tečaj pod naslovom *Sve o šivanju*. U Malim oglasima *Večernjeg lista* nalazimo samo *šivanje*.)

Skok u svom *Etimologijskom rječniku* uz glagol *šiti* kaže da se izvedenice tvore od četiri korijena: *ši-*, *šiv-* od iterativa, *šv-* i *šav-*, i kod korijena *šiv-* navodi *šivaći* i *šivatka*. Izvedenicama zovemo riječi kojima znamo tvorbenu osnovu i tvorbeni nastavak ili sufiks. Njihovo značenje možemo opisati preoblikom, i to tako da ih dovedemo u vezu s riječju koja se nalazi u njihovu glasovnom sastavu. Da vidimo kako to izgleda na kojoj od navedenih izvedenica. Ako je

brijač — onaj koji brije
kupač — onaj koji se kupava
pletač — onaj koji plete
spavač — onaj koji spava

onda je i

šivač — onaj koji šiva.

Ili ako je

brijaći — koji služi za brijanje (brijaći aparat)
kupaći — koji služi za kupanje (kupaći kostim)
pletaći — koji služi za pletenje (pletaće igle)
spavaći — koji služi za spavanje (spavaća košulja)

onda je i

šivaći — koji služi za šivanje (šivaći pribor).

Navedene su izvedenice, kako vidimo, motivirane osnovom glagola *šivati*. Stoga treba skinuti etiketu *pokr.* uz imenicu *šivanje* i glagol *šivati* (npr. u Savjetniku) i tako im dati pravo građanstva među članovima njihove porodice. Time iz nje ne isključujemo glagol *šiti* koji se često čuje i koji je vrlo produktivan kao sastavni dio svršenih glagola: *našiti*, *rašiti*, *sašiti*, *zašiti*, *odšiti*, *podšiti* . . . Samo po-